

BUITEN

5^E JAARGANG N^O. 39.

ZATERDAG 30 SEPTEMBER 1911.

Foto C. S'veenbergh.

HET STADHUIS TE NAARDEN.

INHOUD:

BRIDGET HARBOTTLE (VERVOLG), DOOR C.	BLZ. 458
EEN STADJE VOL HISTORIE, DOOR F. W. DRIJVER, GEILLUSTREERD.	BLZ. 457 EN 460—462
IETS OVER TUINEN EN BLOEMEN IN JAPAN, DOOR CLARITA BOSCH	BLZ. 462
FLAMINGO'S, DOOR J. DAALDER DZ., GEILLUSTREERD	464
OP MEERDAAGSCHE OEFENING, DOOR W. VAN KREGTEN, GEILLUSTREERD	BLZ. 466—468
ZEGGEGRAS, DOOR L. DORSMAN CZ., GEILLUSTREERD	BLZ. 468
TWEE LIEDJES, DOOR JOANNES REDDINGUS	468

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoodat afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74-76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk ait blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

BRIDGET HARBOTTLE.

(Vervolg).

TOEN de deur voor den heer Pitcown geopend werd, wendde Lady Harbottle haar hoofd naar haren neef. De gewone gemakzucht, die een stempel op haar geheele wezen had gedrukt en die hoorbaar was in haar eeuwig-klagenden zeurtoon, scheen haar als met een schok te verlaten. Schier luchtig sprong ze op en ging haren neef met uitgestrekte handen tegemoet. De verwelkoming was allerhartelijkst. Nadat Pitcown had plaats genomen op een lage bank, zette zijn tante brood en wijn benevens eenige stukken vleesch en schapenkaas voor hem neer. Met een handgebaar wees de gast echter de aangeboden spijzen af en sprak:

— „Ik zou liever eerst een weinig praten, tante.”

— „Nu ja, beste neef, maar dat heeft toch zeker zoo'n haast niet. Eet maar eerst eens flink, want ge zult wel hongerig zijn van de verre reis. Komt gij regelrecht van London en blijft ge nu eens wat langer dan gewoonlijk?”

— „Ja, wat het eerste betreft. De tweede vraag is zoo spoedig niet beantwoord, want ik heb veel te vertellen.

— „Nu, zooals ge wilt, jongen. Begin dan maar gauw, want ik ben inderdaad nieuwsgierig geworden.”

— „Ik zal uw nieuwsgierigheid niet op al te zware proef stellen. Terzake dus.

Door den invloed van Broadly, die wel spoedig schatmeester zal worden, is de oude zaak tusschen de Harbottles en de Inverkeith's weer opgerakeld. Zooals ge weet, is voor een goede twintig jaar, gepoogd den zoon van den thans overleden Inverkeith op te lichten, hetwelk alleen tengevolge van verraad is mislukt. Intusschen bestaat dat bevel nog, en nu er weer zoo'n roering is onder de Schotsche baronnen, heeft het Broadly weinig moeite gekost, opnieuw 's Konings placet te verkrijgen op dat bevel en thans ben ik hier met onbeperkte volmacht, om te trachten uit te voeren, wat voor twintig jaar is mislukt.”

— „Ik geloof niet, dat die opdracht even gemakkelijk als vereerend zal blijken te zijn, Alfred. Wel hoor ik van mijn bedienden van tijd tot tijd, dat zij Inverkeith aan deze zijde der grenzen hebben gezien, maar zelfs als het u gelukte hem te doen vatten, zou hij nog lang niet te London zijn. De afstand is groot en de wegen zijn nog allesbehalve veilig, zelfs niet langs de kust.”

— „Maak u daarover geen zorg, tante. Wat ik eenmaal tusschen mijn handen heb, ontkomt mij niet meer. En nu zal ik u nog meer vertellen. De jonge Dunfrid Inverkeith is een van de rijksten des lands. Wordt hij veroordeeld, en dat kan niet uitblijven, dan is er maar een uitspraak: de dood, zijn goederen vervallen aan den Staat, en ik heb reeds toezegging van Broadly, dat men ze mij tegen een zeer lagen prijs zal laten, als loon voor mijn bemoeiingen. Dan kom ik in de buurt wonen en aangezien gij Ashkirk betreft, zooals ge zegt, zal uw neef u niet vergeten, als hij in de rij der rijksten van Schotland opgenomen wordt. Ashkirk komt weer in uw bezit, maar . . . op één voorwaarde.”

— „Spreek neef, noem ze en ik beloof u, dat ze vervuld zal worden!” viel Lady Harbottle met drift in.

— „In ruil voor Ashkirk, vraag ik de hand van Bridget.”

— „Ik blijf dan bij mijn eens gegeven woord. Op den dag, dat ik Ashkirk weer betrek, verlaat Bridget het ouderlijk huis als uw bruid.

— „En als Bridget zich verzet?”

— „Bridget zal zich hebben te voegen naar mijn wil,” klonk het kort. „Al is ze weerbarstig en koppig, zooals haar vader was, ik zal haar trotsche natuur weten te fnuiken,” ging ze voort en het was eigenaardig om te zien, hoeveel trotsche hardheid, welk een onverzettelijke wil achter die steeds zoo onverschillige trekken schuilden. Ook Pitcown was verrast, hoewel de duister-nis, die hand voor hand toenam in het hooge vertrek, hem belette, het gelaat zijner tante nauwkeurig te onderscheiden. De ongewone toon echter, die haar woorden kenmerkte, was voor hem bewijs genoeg, dat hij in zijn tante een trouwe bondgenoot zou hebben.

— „Maar zeg eens, tante,” ging hij een oogenblik daarna voort, „hoe komt het, dat ik mijn nicht niet zie? Is zij bang voor haar neef?” Hij lachte sarcastisch bij deze woorden.

Pitcown was verre van het toonbeeld van mannelijk schoon. Op een breeden romp rustte een bespottelijk dik hoofd, bedekt met kortgesneden, vuurrood haar. Diezelfde kleur hadden ook baard en knevel, die de dunne, valsche lippen omgaven. Zijn groenachtige oogen hadden een stekenden glans, terwijl het schier geheel ontbreken der wenkbrauwen den indruk van valscheheid nog verhoogden. Een ingedrukte neus volmaakte zijn portret. Maar hij was rijk, werd vermoedelijk nog rijker, en bovendien droeg hij den naam Pitcown, evenals Bridget's moeder, waarvan hij een volle neef was, en al die omstandigheden wogen bij Lady Harbottle zwaarder dan zijn voorkomen, dat geheel in overeenstemming was met zijn laaghartig karakter.

Zijn tante scheen de laatste vraag niet gehoord te hebben of wel zij nam den schijn aan, alsof dat het geval was. Zij verviel weer in haar gewonen klaagtoon, terwijl zij zeide:

— „O, m'n beste Alfred, dat meisje geeft mij zoo'n zorg. Je weet, hoe zij de Inverkeith's haat, maar toch loopt zij dagelijks het bosch in, dat aan hun goederen grenst. Als zij te kwader ure iemand van dat vervloekte geslacht ontmoet, vrees ik het ergste, want zij is niet in staat haar haat te beteugelen. Waarschuwingen, bedreigingen of smeekbeden, 't is alles vergeefs. Ze lacht me uit en gaat gewoonweg haar gang.

— „Maar,” ging zij voort, „indien gij ze woudt spreken, doe mij dan het genoegen en ga ze opzoeken. Ik ben wezenlijk ongerust.

Pitcown liet zich niet lang bidden. Het was juist een kolfje naar zijn hand, zijn schoone nicht op te gaan zoeken. 't Is waar, hij zou niet alleen zijn, want zonder bediende waagde hij zich niet in het bosch. Maar wat nood! zoodra hij Bridget gevonden had, zou hij den knecht vooruit sturen en een verliefd onderhoud zien te beginnen, de rest kwam dan wel van zelf. Hij vertrok dus al spoedig in gezelschap van den stalknecht. In hoever hij in zijn opzet slaagde, hebben wij bereids gezien.

Terwijl zijn nicht zich wegspoedde bleef hij sprakeloos van verwarring staan. Lang duurde die ongewone toestand niet, want hij ving aan te razen en te tieren, zonder erop te letten, dat de regen zijn fijne kleederen doorweekte en bedierf.

De knecht had zijn bezinning evenwel behouden. Hij greep den woedenden Pitcown bij de mouw en voegde hem op zachten toon eenige woorden toe. De razende voelde enkel den druk op zijn arm, de woorden gingen tengevolge van het suizend neerslaan van den regen aan zijn oor voorbij. Driftig wendde hij zich om en sloeg de hand aan de dagge, met de woorden:

— „Wat vermeet ge u, boer, mijn mantel aan te raken met uw ploertenvingers!” De ander bewoog geen spier van zijn gelaat, terwijl hij antwoordde:

— „Ik ben een vrije Engelschman, Jonker, en mijn morgenster, die mij steeds vergezelt op mijn tochten door het woud, treft wissel en sneller dan uw broodmes. 't Woud is stom, Jonker, denk daarom en beleedig geen vrijen Engelschman.”

— „Wat waagt ge, lummel, woudt ge mij dreigen? Eén woord van mij en ge smacht voor uw leven in den donkersten kerker.”

— „Dan zoudt ge mij eerst daarheen moeten brengen, en zoover zijn wij nog niet,” spotte de stalknecht. „Maar waarom twisten over zoo'n nietige zaak? Indien ge naar mij had geluisterd, was al dat geschetter overbodig geweest.”

Pitcown, die ondanks zijn hooghartige bedreigingen, waarmee hij den toestand meester dacht te blijven, zich door laffe vrees voelde aangegrepen, was innerlijk verheugd, dat de twist zoo'n gunstigen keer nam. Toch wilde hij zich nog op zijn standpunt handhaven, want hij hernam:

— „Nu, ik wil het voor ditmaal laten voor wat het is, maar wat zeidet ge dan wel?”

— „Ik zei,” en zijn stem daalde weer tot een gefluister, „dat hier in de nabijheid iemand verborgen is, die ons wel zou kunnen geleden hoorde ik in het struikgewas lang bleef. Geen minuut toppen der struiken uiteen wijkten.”

Drift en jaloezie op een mogelijken medeminnaar deed opnieuw de laagste hartstochten ontwaken in den handelozen Jonker. Opnieuw begon hij op de verfoeilijkste wijze te razen en te tieren, en opnieuw legde zijn gezel zijn hand op den arm des Jonkers, maar thans met zoo'n beteekenisvollen druk en met zoo'n eigenaardig vuur in zijn donkere oogen, dat den ruwen edelman de woorden in de keel bleven steken.

— „Zweer niet zoo gruwelijk,” werd hem toegebeten, „maar

laat ons doen, wat we sedert lang hadden moeten doen."

— „Wat dan?" Wat moeten wij beginnen?"

— „Het kreupelhout doorzoeken natuurlijk."

Thans verloren zij geen seconde meer, maar drongen in het lage hout door, ongeveer vijf yards van elkander af, in de richting vanwaar de stalknecht het geluid had gehoord.

Opeens bleef Pitcown staan. Hij meende zeker een beweeglijke plek achter een berkestruik te zien.

— „Daar gaat hij," schreeuwde hij, en op een afstand van niet meer dan vijftig meters bewoog zich een mutsje met een groote reigerveer boven het kreupelhout. 't Was of het vruchteloze van het zoeken tot hiertoe den stalknecht kregel had gemaakt. Hij verlangde er naar, iets te doen, om zijn spieren te laten werken. Met groote sprongen schoot hij vooruit en was in een oogenblik achter de boomstammen verdwenen. Hij raadde de bedoeling van den vluchteling, n.l. de Rede te bereiken en zoo den kortsten weg naar 't gebergte in te slaan, waar hij meer kans had, zich in veiligheid te stellen. Nu was het zaak, het eerste de rivier te bereiken. Er was maar één doorwaadbare plaats, en wel daar, waar de drie reuzen eiken stonden, die als trouwe wachters de overgang bewaakten en tevens den reiziger door hare hoogte als baken dienden. De stalknecht vloog meer dan hij liep, niet lettende op doornstruiken, die in zijn kleederen drongen en de lage boschjes en kuilen, waar hij met lichte sprongen overheen kwam. Eindelijk had hij de doorwaadbare plek bereikt, bijna op 't zelfde oogenblik als de vluchteling. Woest stormden de twee mannen, beiden frisch gespierd, beiden rap van voet, op elkander in. De stalknecht hief zijn morgenster op, waarvan de scherpe punten moorddadig schitterden in de stralen der zon. De ander kwam met uitgestoken zwaard aanstormen, nog tien el, nog acht... dan is het een klomp van slaande armen en trappende voeten, geen gil, geen woord wordt vernomen. Het waren twee ongewoon sterke mannen, die daar op den glooienden oever van de kalme woudbeek, in den bloedroden schijn der ondergaande zon, worstelden. Forsche armen werden neergedrukt, gespierde vuisten kwamen als hamers neer op hoofden en schouders, hunne ademhaling werd sneller en zwaarder, eindelijk stond er een op, de ander lag bewusteloos op den weken, met zacht gras begroeiden oever der Rede.

Na eenige oogenblikken verscheen Pitcown op het toneel. Hij wierp een blik, waarin ontzag gemengd met bewondering te lezen was, op de forsche gestalte, die languit, met gesloten oogen, onbeweeglijk op den grond lag.

— „Hebt ge hem gedood?" vroeg hij bijna fluisterend.

— „Ik geloof het niet, want er is geen bloed gevloeid, wonder genoeg. Met zijn zwaard vooruit kwam hij op me aanstormen; ge begrijpt „dat ik mijn vrouwen hamer klaar hield. Zonder dat een stoot of slag was toegebracht, rolden we over den grond, dan hij boven, dan ik weer, tot ik er hem eindelijk een tusschen zijn oogen kon geven. Maar, bij St. Patrick, wat is me die jonge kerel sterk, 't wordt net z'n vader."

— „Kent ge hem dan?"

— „Of ik hem ken!! Bekijk dat gezicht eens! Dien zwarten knevel, die gebronsde wangen! dat hooge voorhoofd en die..."

— „Maar kerel, wie is hij dan? Leuter niet, geef antwoord!"

— „Wel wie anders dan Dunfrid Inverkeith!"

— „Wat zegt ge, is dat Inverkeith? En hij leeft? Dan moeten wij hem meenemen als gevangene. Hoe is het mogelijk! De man, waarvoor ik naar dit ruwe land kwam, valt me zoo opeens in handen!" Pitcown stond er hoofdschuddend bij, als kon hij het nog niet goed vatten. Het was hem haast niet mogelijk, aan zijn ongedacht geluk te gelooven.

In minder dan geen tijd lag Inverkeith als een kluwen bijeengebonden. Ze moesten zich haasten, om Poltrick te bereiken, want het was intusschen tamelijk duister geworden. Met veel moeite droegen zij het lichaam van den gevangen Jonker tot op het boschpad, waar zij hijgende en zweetende hun last neerlieten op den kant tusschen het lage hout; het pad zelf was een modderpoel, waarin men slechts met moeite vooruit kwam.

De stalknecht gaf nu aan Pitcown de keus, zich naar Poltrick te begeven, om lieden met een baar te zenden, of wel bij Inverkeith te blijven, om de wacht te houden. Dat laatste had weinig bekoring voor den Engelschen Jonker en zoo sloeg hij den weg in naar Bridgets huis, volgens de aanduiding, die de stalknecht hem gaf. Deze bleef rustig wachten. Het eene kwartier na het andere verliep, het bosch hulde zich geheel in duisternis, maar Pitcown keerde niet terug.

Van tijd tot tijd had Inverkeith teekenen van leven gegeven. Zijn natte kleederen, die aan zijn gekneusd lichaam kleefden, deden hem sidderen van kou. Eindelijk opende hij de oogen en keek om zich heen, maar 't was te donker om iets te zien. Hij voelde een doffe pijn in zijn gewrichten en langzamerhand ontwaakte in hem de herinnering aan hetgeen voorgevallen was. Daar vernam zijn luisterend oor een licht geruisch; 't was zijn bewaker, die zijn stramme leden uittrekte,

— „Is daar iemand?" vroeg de Jonker met flauwe stem, waarin echter reeds de oude frischheid begon terug te keeren. „Is daar iemand?" herhaalde hij, thans iets duidelijker. Nog geen antwoord. „Als het uw bedoeling is, mij te vermoorden, doe het dan terstond, maar laat mij niet als een schurftige hond aan den weg omkomen!"

— „Of ge vermoord moet worden, weet ik niet. Ge zijt een gevangene en aanstonds zal men hier zijn met een baar, om u

van hier weg te voeren. — Waar blijven die luiards toch zoolang—," mompelde hij schier onhoorbaar.

— „Ontdoe mijn enkels tenminste van die knellende banden, die mij in het vleesch drukken."

De stalknecht kwam tot de overtuiging, dat er iets gebeurd moest zijn, waardoor Pitcown verhinderd was geworden, de gevraagde hulp te zenden en het verzoek van Inverkeith deed hem een goed denkbeeld aan de hand. Een heelen nacht in 't bosch vertoeven, hoewel voor hem niets ongewoons, was geenszins naar zijn smaak, nu de regen alles had afgekoeld en koude rillingen hem voor en na begonnen te bekruipe. Hij wendde zich dus tot den geknevelde met de woorden: „Ik zal uw beenen bevrijden, en u voor mij uit laten gaan, maar ik waarschuw u voor elke poging tot ontvluchting, die gij zoudt willen doen."

Inverkeith gaf geen antwoord, slechts een trotsche glimlach speelde om zijn lippen. Het zwijgen als een toestemming beschouwend, sneed de stalknecht de riemen door. Met zijn gebonden handen wreef Inverkeith zijn verstijfde beenen en bewoog die eenige malen heen en weer, om het gevoel van verdooving, te verdrijven.

Dan stond hij op en ging voor zijn geleider uit, die hem met de hand aan zijn wapen goed in het oog hield. Maar als onverschillig vervolgde Inverkeith zijn weg met een zekerheid, die den knecht verbaasde en alleen kon toe te schrijven zijn aan zijn volkomen bekendheid met de streek en zijn gewoonte, om in het donker te marcheeren. Rond middernacht bereikten zij Poltrick, waar allen ongerust waren over het uitblijven van Pitcown en zijn gezelschap. Bridget had geweigerd, opheldering te geven en had zich, vermoedens voorwendend, naar haar kamer begeven, waar zij de vreemde dingen overdacht, die geheel haar ziel en hoofd bezig hielden.

Nadat er besloten was den volgenden morgen gezamenlijk uit te trekken, om den heer Pitcown op te zoeken, die naar allen schijn verdwaald was, voerde men Inverkeith naar een kleine kamer in het middengebouw, van waar iedere ontvluchting onmogelijk was. Een uur later was alles op Poltrick in diepe rust.

Op een laag bankje, dat hij op den tast had gevonden, zat Inverkeith met het aangezicht tegen zijn geboeide handen. 't Was geen lichamelijke pijn, die hem neerboog, daar was het hoofd van den machtigen clan boven verheven, maar de duistere denkbeelden, die zijn hoofd vervulden, de soms smartelijke dan weer vreugdevolle aandoeningen, die zijn hart vervulden, waren iets zoo vreemds voor hem, dat ze hem neerdrukten. Zijn geest hield zich nog voortdurend bezig met het jonge meisje, dat een diepen indruk op hem had gemaakt.

Was het wel goed, dat hij zich aan zijn gevoel overgaf, aan het blij-onrustige gevoel, waarvan hij de oorzaak niet durfde opsporen? Ze waren immers de ervvijanden van zijn huis, de Harbottles, en de dochter even goed als de overleden heer en nog erger dan haar onverschillige moeder! Maar hoe kwam het, dat hij Bridget niet had gezien? Was het uit schaarste over het pleegde verraad of was zij er niet in betrokken? Zijn hart sprong op van vreugde. Ja, zoo was het. Zij was zeker ontstemd door die daad van geweld. Neen, Bridget was onschuldig.

Zoo peinsde en peinsde hij voort tot zijn oogen zwaar werden en het vermoede lichaam zijn rechten begon te hernemen. Hij huiverde en wilde zijn mantel om zich heenslaan. Waar had hij die gelaten? Had hij hem verloren in de worsteling? Als een lichtstraal viel het hem in, hoe hij het beschermend kleedingstuk om Bridgets schouders had geslagen. „Ha", mompelde hij, „ziedaar het begin van 't lijden." Dan haalde hij met echt Schotsch flegma de schouders op en begon het vertrek te doorzoeken, teneinde iets te vinden, waarop hij zich ter ruste kon leggen, want de vermoeidheid begon zich hoe langer hoe sterker te doen gelden. Van lieverlede hadden zijn oogen zich gewend aan de omringende duisternis. Half tastend bewoog hij zich langs den kouden muur en strekte zijn beenen zoo ver mogelijk uit, om met zijn voet den vloer over een flinke breedte te onderzoeken. Toen hij bij zijn schemel terugkwam, bleek dit, behalve een kleine tafel in een hoek bij de zware deur, het eenige meubelstuk te zijn. Hij keerde het bankje om, legde zijn muts op de binnenzijde en in minder dan geen tijd was hij ingeslapen.

(Wordt vervolgd).

CORRESPONDENTIE.

In „Buiten" van 9 Sept. vraagt iemand waar „Gagel" is te verkrijgen. Indien het de bedoeling is welke kweker, dan kan ik hem dat niet zeggen, is de bedoeling te weten waar het te vinden is, dan kan ik hem zeggen dat het groeit onder Diepenveen veel en onder Apeldoorn in de buurtschap Woldhuis heel veel.

J. HEERIG.

ERRATA.

In het artikel over 't kasteel „De Voorst" zijn abusievelijk enkele fouten blijven staan.

Op blz. 439, 5^e regel van het artikel van onderen, staat gaat, dit moet zijn uitgaat, terwijl de noten 1 en 2 verwisseld moeten worden.

Foto C. Steenbergh.

NAARDEN. DE STEENEN BRUG IN HET BOSCH VAN BREDIUS.

EEN STADJE VOL HISTORIE.

NAARDEN is voorwaar niet de minst bezienswaardige stad van ons vaderland. Als haar stichter wordt genoemd Otto de Groote. In een door dezen keizer met den afdruk van zijn ring bezegeld stuk, uit het 33ste jaar zijner regeering, d. i. 968 — waarbij hij de schenking van Nardinclant door graaf Wichman aan de Abdij van Elten bekrachtigt — wordt het land van Naarden reeds genoemd.

Omstreeks 1200 begonnen handel en vischvangst zich hier reeds te ontwikkelen, terwijl een eeuw later aan Naarden het recht van den vischstapel werd verleend, zoodat tusschen Muident en Kampen alleen hier de visch ter markt gebracht mocht worden.

In 't voorjaar van 1350 werd Naarden, het „Kabeljauwsche nest” verbrand, welke verwoesting door Diederik van Brederode en Filips van Wassenaar met hun „saamgeraapte schaar” de eerste vijandelijke daad was in den Hoeksch-Kabeljauwschen strijd. Reeds den 17den Mei van hetzelfde jaar verleende graaf Willem V een privilege tot herbouw der stad. Het nieuwe Naarden werd gesticht op ongeveer een half uur afstands van de plek waar de oude stad eenmaal stond. Van de laatste kon men in later tijd nu en dan, bij lagen waterstand, bijv. op 19 Maart 1856, nog enkele overblijfselen zien, in den vorm van regenputten als anderszins. O. a. werd nog een stuk steen gevonden, met een miskelk er op, hetwelk aanwezig was op de tentoonstelling van Gooische Oudheden, in 1907 ten stadhuiuze te Naarden gehouden.

Het uit zijn asch verzezen stedeke heeft zich blijkbaar snel ontwikkeld, al spoedig kon er van gezegd worden, dat zoowel Hilversum als de andere Gooische dorpen, die wol sponnen en kaarden voor de stad, van deze afhankelijk waren. In 1514 klaagden de Hilversummers: „Als Naarden er niet was met zijn lakenweverijen, dan moesten wij allen ons brood bedelen”.

In dat jaar telde, volgens de, door landvoogdes Margaretha benoemde, Commissie tot Informatie ten behoeve der verponding in Holland, 500 haardsteden of huisgezinnen. Echter bracht het ingesteld onderzoek aan het licht, dat de welvaart sterk was afgenomen, mede als gevolg van den strijd tusschen Holland en het Sticht, waarvan Naarden o. a. de dupe werd toen het op 9 Dec. 1481 den Stichtschen bij verrassing in handen viel; bij welke gelegenheid waarschijnlijk de oude St. Vituskerk in vlammen opging, Waar voorheen wel 60 stukken „Naertsch laicken” van 16 ellen gemaakt werden, daar maakte

men in 1514 nog slechts 30 stukken daags, die elk niet meer dan zes en een halven gulden konden opbrengen.

Het zou te veel ruimte in beslag nemen indien ik hier de historie van Naarden naging, een geschiedenis vaak van bloed en tranen. De gevelsteen van de voormalige Gasthuiskerk roept ons het moordtooneel, in 1572 door de Spanjaarden aangericht, voor den geest, terwijl het honderd jaar later en daarna nog eens in 1813 de Franschen waren, die zich hier op vreeselijke wijze deden gelden.

Van Naarden kan terecht gezegd worden, dat het een stadje vol historie is; meer dan de kogels, die nog op verschillende plaatsen in kerk- en huismuren te zien zijn, getuigen de bladen van het boek der geschiedenis van al wat hier eens geleden en gestreden werd.

De vestingwerken met de daarbij behorende „verboden kringen” houden dit mooi gelegen stadje tegen in zijn ontwikkeling en uitbreiding, al is het ook waar, dat „buiten de wallen”, zoowel naar den kant van Bussum als in — ik mag wel zeggen het „voormalig” — Bosch, menige villa verrijst, hetgeen de gemeente stoffelijk wel ten goede komt, maar tegelijk veel wegneemt van de eigenaardige bekoring harer omgeving.

Kan men van het station Naarden-Bussum komende, de stad gemakkelijk bereiken langs een voetbrug over de binnen-vestinggracht, de eigenlijke toegangswegen zijn die, welke van de richting Amsterdam door de Amsterdamsche-, van den kant van Laren door de Utrechtschepoort leiden.

Zij dateert uit het jaar 1683, en werd, blijkens het er op voorkomende inschrift, in 1773 verbeterd. In de nissen van den buitenmuur moeten vroeger beelden hebben gestaan. Voor 't aanzien van het geheel is het wel jammer dat zij verdwenen zijn!

Door ouderdom eerbiedwaardig, staat in het midden der stad meruitvoeringen” al meer en meer in den lande bekend.

De Naarder basiliek heeft drie schepen en een kruisschip. Bezienswaard is de beschildering van het houten gewelf van het middenschip. De naam van den vervaardiger kan niet met zekerheid genoemd worden, waarschijnlijk was hij een Amsterdamsch schilder, wiens werk veel punten van overeenkomst vertoont met Jacob Cornelisz., maar zijn werk is een ander dan dat van den kunstenaar van „Oostzaenen”. Misschien komt de eer toe aan Allard Claesz., bekend als schilder van portretten

van de Amsterdamsche burgerwacht. Bij den brand van Naarden door de Spanjaarden in 1572, en het beleg door de Franschen in 1672, is het schilderwerk als door een wonder gespaard gebleven, al is het aan alles te zien, dat het veel heeft geleden, vooral door inlekkend hemelwater, waardoor sommige planken verteerden, die echter later vernieuwd en daarna bijgeschilderd zijn. Mogen wij het tijdsverloop op een der balken gelooven, dan zijn de schilderijen voltooid in 1518, immers er staat aldus:

Als men MvC ende XVIII gescreven sach
in Meij den XX dach
doe wordt dit gescreven hier
Godt beschermt dese kerk voor eenigh dangier.

Merkwaardig is voorts het eikenhouten koorhek, op een van welks balustres, die allen even kunstig gesneden zijn en onderling groote verscheidenheid aanbieden, het jaartal 1531 vermeld staat. Door de goede zorgen van Kerkvoogden zijn onlangs de losse stukken van de kroonlijst, die geruimen tijd waren opgeborgen, weër gesteld op de plaats waar zij behooren te staan, ter vervanging van een rood geschilderde, vurenhouten deel, die, wansmakelijk genoeg, de laatste jaren als lijst op het mooie hek dienst deed. Jammer dat het middelstuk in den loop der tijden verloren is gegaan. De bewaard gebleven gedeelten van een meerman en een meermin doen gemakkelijk bevroeden wat het ontbrekend deel moet voorgesteld hebben, al weet niemand of door deze fabelachtige wezens het stedelijk wapen of iets anders gedragen werd. Of is het er meê gegaan als met het oude, in 1860 gesloopte orgel, dat uit het begin der 16de eeuw dateerde, waarvan nog slechts enkele stukken zeldzaam mooi snijwerk aan den bezoeker van 't Rijks-Museum te Amsterdam getoond kunnen worden, terwijl het overige als timmer- en brandhout werd gebruikt?

Voorts bevat de kerk een eikenhouten preekstoel uit 't begin der 17de eeuw, versierd met koperen lezenaars, zandlooperhouder en blakers, terwijl er zich nog een drietal gestoelten bevinden, die van fraai snijwerk zijn voorzien en achtereenvolgens de jaartallen 1623, 1663 en 1681 dragen.

Merkwaardig is ook nog, om van enkele mooie grafzerken niet te spreken — o. a. een, waaronder 't stof rust van Pater Wijnter, den stichter van 't Burgerweeshuis, overl. in 1587 en van Lambertus Hortensius, rector der Latijnsche school, overl. in 1574 — een groot houten bord „Tafereel van de Cleermakers ende Lakenvercoopersgilde”, afkomstig uit 't jaar 1618. Het bevat, behalve de attributen van het gild, een aantal bijbelverzen, die alleen in zoverre iets met de zaak te maken hebben, dat er in gesproken wordt over kleeding en kleederen.

Verder trekt in den Zuider kruisbeuk een marmeren relief de aandacht, de herinnering bewarend aan hetgeen Prins Willem III voor de stad deed. Twee engelen dragen een medaillon met portret van het „Kind van Staat”, dat „Redder van den Staat” zou worden, dank zij zijn heldenmoed, die „der Franschen trots deed vallen en Holland's sleutel uit hun ijzren vuisten wrong” toen hij 13 Sept. 1673 Naarden heroverde, dat „in drie dagen zwichtte voor Oranje's oorlogsheld”. Rondom zijn beeltenis staan de woorden: „Honi soit qui mal y pense”. Voorts is een engel uitgehouwen met den vrijheidshoed op een staak en een andere, de trompet stekend. Onder het geheel is een vers gebeiteld, dat Willem's lof bezingt.

Juist hiertegenover staan op een marmeren steen eenige data vermeld, die in de kerk godsdienstig herdacht werden.

Zij hier nog vermeld dat zich in het Stedelijk Archief van Naarden een oude acte bevindt, waarin door twee procuratoren der Celestijnen de verklaring gegeven wordt, bekrachtigd met handteekening en bezegeling, dat op 20 Mei 1469, d. i. in het zesde jaar van Paus Paulus II, in de Basiliek van de heilige Maria, in tegenwoordigheid van den Bisschop van Ostia en den Aartsbisschop van Rouaan, in de Reliekschrijn, onder vele relikwieën van heiligen, ook enkele deelen van 't lichaam van St. Vitus ontdekt zijn, en dat door de welwillendheid van bovengenoemden een lichaamsdeeltje (stukje van 't gebeente) van dezen beroemden martelaar toegekend is aan Joh. Johz. Walter, opdat hij het zou doen overbrengen naar de kerk van St. Vitus te Naarden, ten einde het aldaar ten eeuwigden dage vereerd zou worden.

Tegenover de kerk staat een ander monumentaal gebouw, het Raadhuis.

Nog geen dertig jaren waren verlopen, sinds de stad door de Spanjaarden was uitgemoord, of zij had zich alweer in zoverre hersteld, dat zij haar nieuw stadhuis voltooid mocht zien, een sieraad van bouwkunst, waarvan de kosten niet minder bedroegen dan 14.545 gulden, hetgeen voor dien tijd een belangrijke som kon heeten. Het voor den bouw benoodigde hout — en dit is hier inderdaad niet gespaard, getuige de vele balken en balkjes — is afkomstig van de laatst overgebleven boomen van het oude Gooier Bosch, dat zich eenmaal uitstreckte van Hilversum tot de Vuursche. Het fraaie gebouw is opgetrokken uit gebakken en gehouwen steen. De gevel heeft een grooten en een kleinen top met trapjes. Op den eersten staat een beeld, dat de liefde voorstelt, terwijl op den anderen zich een zittende leeuw met wapenschild vertoont. Boven 't portiek staan drie beelden, voorstellende geloof, hoop en gerechtigheid, terwijl in de fries staat te lezen:

Godt regiert al. Anno 1601.

Een aardig dakvenster met versiering van gedreven lood steekt buiten den zijgevel uit, terwijl een zeskant torentje uit het dak rijst, met den dubbelen adelaar, Naarden's wapen, als windvaan er op.

Zowel in 't Voorhuis als in de Raadzaal wordt onze aandacht getrokken door de mooi gebeeldhouwde sleutelstukken, die rusten op steenen consoles, waar allerlei maskers op uitgesneden zijn, saters als anderszins, die door hun gouden omlijsting en met hun gouden haar te beter uitkomen. Een schilderij, voorstellend Salomo's rechtspraak, met onderschrift: „Alteram partem audite” (hoort beide partijen!), en een ander, dat den brand van Naarden weergeeft — beiden waarschijnlijk vervaardigd door zekeren amateur-schilder Jan Bolte (begin 19e eeuw), benevens een aantal kleine prenten, betrekking hebbende op de geschiedenis der stad, versieren het voorhuis.

De Raadzaal, met haar eikenhouten betimmering, is niet het minst de bezichtiging waard. De groote schouw wordt gedekt door een schoorsteenstuk, waarop het wapen van Naarden, in een cartouche met het jaartal 1603, en voorts het wapen van Jeruzalem en dat van St. Joris. Een paar oude vaandels zijn aan den wand gedrapeerd. Op het eene lezen wij: „victi quandoque resurgunt” (de overwonnenen richten zich eenmaal weer op) en op het andere: „tendit in ardua virtus” (moed deinst voor geen bezwaar terug). Een drietal schilderijen, achtereenvolgens met de jaartallen 1601, 1615 en 1619, vertoon

Foto C. Steenbergh. NAARDEN. DE VOORMALIGE GASTHUISKERK.

Foto C. Steenberg.

INTERIEUR DER S^t. VITUS KERK TE NAARDEN.

de geschiedenis van Suzanna, Sesannes en den onrechtvaardigen Zuid-Hollandschen Baljuw. Eigenaardig is nog een oud Schepenen Gebed, dat ergens aan den wand een plaatsje werd toegewezen en aldus luidt:

OP SCHEPENEN KAMER TOT NAARDEN.

Op de bovenverdieping is o. a. een zaal, waarin zich het Comenius Museum bevindt, menige herinnering bewarend aan den grooten Moravischen leeraar, over wien straks een enkel woord.

Op korten afstand van Kerk en Raadhuis bevindt zich de voormalige Gasthuiskerk, een oud gebouw in de Turfpoortstraat, dat door zijn drietal gevelsteenen aanstonds de aandacht trekt. De middelste der drie, in kleuren bewerkt, geeft een voorstelling van den moord op 1 Dec. 1572. Op dien dag waren alle burgers bij trosselag in de Gasthuiskerk ontboden, die toen als stadhuis dienst deed. Een 500tal geen kwaad vermoedende poorters werden er op 't wreedst om 't leven gebracht. De tweede steen vermeldt deze woorden:

Denckt op den Dach	Berooft heeft 't landt
Dat men hier sach	Dees stadt verbrandt
Hoe Spangien tegen woort	De burgerij vermoort

Ao. 1752 D.I.D.C.

Foto C. Steenberg. NAARDEN. HET KOORHEK IN DE S^t. VITUS KERK.

De derde steen bevat als inschrift:

U comt o Heer
Alleen de Eer
Van dit Gebou

Voor Tegenspoet
Dees Stadt behoedt
Endt Huys Nassou
Anno 1615.

De laatste is in den gevel geplaatst toen het gebouw van bestemming veranderde en ingericht werd tot Stadswaag. Later heeft dit „Spaansche Huis” als garnizoensbakkerij dienst gedaan, thans is het ingericht tot woning van een rijksambtenaar.

In de Vrouwenstraat bevindt zich het Burger Weeshuis, in het gebouw, waar sedert 1609 de „Hamburger Post” was gevestigd. In het voorhuis ziet men nog een kleine oven, waarschijnlijk ten dienste der postillons daar geplaatst. Op de ijzeren ovenplaat staat een postpaard afgebeeld, met het jaartal 1690. Een aantal schilderstukken uit de jaren 1644, 1663 en 1695, dus uit de gouden eeuw onzer schilderkunst, (portretten en groepen van regenten) versieren de regentenkamer zoowel als de vestibule, o. a. een portret van den stichter van 't oude Regulierenklooster te Naarden, Laurens Gijsberts (overl. 1473) alsmede van Pater Wijnter (overl. 1587), welke laatste — bij fundatiebrief van 12 Oct. 1579 in 't archief der stad aanwezig — uit dankbaarheid voor „alle mogelijke hulp en assistentie tegen den overlast van de soldaten”, de goederen van het klooster vermaakte aan de Regeering van Naarden „tot hulp en onderhoud der armen en tot stichting van een weeshuis”. Eenige huizen verder — in de Schipperstraat — staat een gevel van groote architectonische waarde. Waarschijnlijk was vroeger dit huis één met het aangrenzende, waarmee het trouwens den gevelsteen gemeen heeft, waarop een wapen en het jaartal 1621. Het geheel is nog vrijwel in zijn oorspronkelijken staat gebleven, behalve het bovendeel van den top. De sierlijke pinakels, klauwstukken en vazen zijn ongeschonden behouden, alsook de fraaie sluitsteenen in de bogen.

Naast dit huis staat nog een ander oud trapegeveltje, dat later, zooals zoo menig oud gebouw in Naarden, gepleisterd werd. Van het wapenschild in den gevelsteen werd het blaazen weggehakt.

Alvorens afscheid van de stad te nemen, staan wij nog even stil bij de Utrechtsche poort om een blik te werpen op het Comenius-monument, hier opgericht ter nagedachtenis van Johan Amos Komenski, den bekenden Moraviër, geb. in 1592, predikant en rector te Prerau, die, tijdens den tachtigjarigen oorlog zich genoodzaakt zag uit te wijken naar Polen. In 1656 uit Polen verdreven, vond hij een beschermer in Laurentius de Geer, hij trok naar Amsterdam, en overleed aldaar in 1670, terwijl zijn stoffelijk overschot — men weet niet om welke reden — overgebracht werd naar Naarden.

In de Oude Waalsche kerk alhier, nu ingericht tot Infanteriekazerne, wees men voor eenige jaren nog de zerk aan, onder welke zijn gebeente rustte. Die grafsteen, waarvan een foto berust op het Comenius-museum ten stadhuize, werd, nog niet lang geleden, verkocht en overgebracht naar het land van den grooten doode. Een begrafenisboekje, mede op het museum aanwezig, laat men als bewijsstuk gelden — op de zerk nl. stond geen opschrift, maar slechts het grafnummer — dat Comenius inderdaad in de hoofdstad van het Gooi begraven is. Jaarlijks wordt nog het misschien al te eenvoudig gedenkteeken in Naarden's plantsoen door vele dankbare vereerders van den grooten leeraar bezocht.

Comenius is bekend door zijn vele geschriften, o. a. zijn „Janua Linguarum Reserata” (de geopende deur der talen), welk boek, in 1631 door hem uitgegeven, niet slechts in twaalf Europeesche talen, maar bovendien o. a. in 't Arabisch vertaald is. Hij geldt als de hervormer van het onderwijs en de vader van de aanschouwingsmethode, terwijl hij door zijn landgenooten bovenal vereerd wordt als vrijheidsapostel.

Zoo rijk als Naarden zelf aan historische herinneringen is, zoo rijk is zijn omgeving aan natuurschoon. Aan velen zal, om slechts een enkel punt te noemen, het mooie Valkeveen niet onbekend zijn, met zijn Leeuwenberg, die vóór 1666 Venusberg heette, één van de velen van dien naam, aan welke allen eenzelfde legende zich vastknoopte, welke aan Richard Wagner stof gaf voor zijn „Tannhäuser”.

Naarden.

F. W. DRIJVER.

Iets over Tuinen en Bloemen in Japan.

JAPAN, het bloemenland bij uitnemendheid! Als een sprookje is de weelde van droomzachte bloemintinten; als eene lachende, tintelende levensuiting schitteren daar voor ons velden en dalen in bonte, felgloeiende kleurenpracht! Japan! hoe kan ik uwe

Foto C. Steenberg.

OUDE TRAPGEVELTJES TE NAARDEN.

schoonheid beschrijven, hoe kan ik vertellen van de betoovering die er van u uitgaat! De bloemen, het bloemenleven in Japan is een deel van de poëzie van het land. Japan zonder zijne bloemenfeesten, zijne bloemendagen — men zou haast zeggen zijne bloemenaanbidding — is bijna niet denkbaar.

Tot aan bijna eeredienst grenzende bewondering gevoelt de Japanner voor zijne bloemen; reeds van kindsaf aan wordt de liefde voor Flora's kinderen bij hem aangekweekt en ook in zijn verder leven wordt die onderhouden door de menigvuldige bloemengebruiken van het land. Hoe zeer het volk de bloemen vereert, kan men zien als men eens zoo'n bloemenfeest bijwoont. Uit de steden, uit de dorpjes stroomt het als ter bedevaart naar hunne mooi-bloeiende velden en dalen. Vele nationale feestdagen zijn een gevolg of combinatie van deze aardige volksgewoonte en in de bloeiende tuinen en parken of buiten de stad, waar op bepaalde plaatsen schitterende bloemenpracht te aanschouwen is, worden deze feesten dan gevierd.

De pruimebloesem, die misschien het mooiste in Tokio gezien wordt, ontluikt in het eind van Januari en duurt tot Maart; wel mag het vreemd heeten, dat deze bloem, die men zoo te zeggen met de idee van Japan zou associeeren, oorspronkelijk uit China afkomstig is.

De kersebloesem prijkt in de eerste helft van April; de pioen einde April, begin Mei; de azalea en wistaria begin Mei; de iris in Juni; de convolvulus eind Juli, begin Augustus; de lotos vroeg in Aug.; de chrysanthemum drie weken van November. Als eene bijzonderheid mag vermeld worden, dat de eschdoorn-bladerige ahorn daar, om zijn heldere kleur van bladeren, eveneens onder de bloemen gerekend wordt.

Vele bloemen, waaraan wij Westerlingen groote waarde hechten, zijn meermalen voor de Japanners van geen belang, en omgekeerd eveneens; allerlei omstandigheden zijn hiervan oorzaak, ook vaak bijgeloof, oude legenden etc. etc. kunnen als redenen voor dit feit gelden. Zoo is b.v. de eenvoudige bloesem van de wild uitschietende lespedeza-struik een van de liefsbloemen van het Japansche volk, daar een oude poëtische sage vertelt van eene schoone maagd, die de gedaante van genoemde struik aangenomen had, en van een edelhert, haar betooverde minnaar. De camelia wordt in Japan zoo goed als verwaarloosd, omdat men meent, dat ze ongeluk aanbrengt — en waarom? Wel, het afvallen der roode camelia-bloemen herinnert den Japanners aan onthoofding; en zoo zijn er meerdere voorbeelden.

Het Japansche volk is echter geen groote bewonderaar van wilde bloemen, iets wat heel vreemd is daar de heuvels en dalen van hun wonderschoon land rijkelijk er mee begroeid zijn.

Een groote sympathie ondervindt de chrysanthemum, die men daar in groote verscheidenheid van kleur en vorm aantreft. Iets zeer origineels, doch volgens onze Westersche ideeën over bloemenschoon afkeurenswaard kan men in Tokio zien in het seizoen

van de chrysant; daar toch worden die bloemen verkocht, gevormd of vervormd, — al naar gelang van de persoonlijke smaak, — tot figuren van tempels, goden, huizen, dieren, bootjes, bruggen enz. enz. Meer dan eens geven die chrysanten een episode uit de geschiedenis weêr, of wel een stuk mythologie, en vaak een populair drama. De natuurlijk gegroeide, de onvervormde, blijven voor ons, Westerlingen, de schoonste; van deze heeft men dan ook ruime keuze; héél mooie, de prachtigste soorten kan men zien in de tuinen van het oude paleis te Akasaka, jammer alleen dat die tuinen slechts toegang verschaffen voor de elite van Tokio; de gewone burgers en het overige volk kunnen daar niet binnentreden.

Het aantal soorten van chrysanthemum is ongelooflijk. Sommige bloemen zijn reusachtig, andere gelijken een groote sneeuwbal; weer andere hebben iets van den kop van een Schotschen terrier met zijne verwilderde haren. Een zekere soort gelijkt op stervisschen met stijf uitstaande draden; in tegenstelling hiermede heeft men chrysanthemum, wier bloemblaadjes kwijnend naar beneden hangen. Van een werkelijk eigenaardig effect is die plant welke 5 à 6 soorten van verschillende vorm en kleur draagt, een bouquet op één enkelen stengel, zooals begrijpelijk het resultaat van oordeelkundig oculeren. In andere gevallen wordt het resultaat verkregen door juist eene tegenovergestelde behandeling n.l. om al de kracht van de plant te concentreren op één bloem.

Men doopt de chrysanthemum met eigenaardige soms zeer poëtische namen, die de bloem meestal goed typeert, zooals b.v. „de Gouden Dauw”, „de Witte Draak”, „de Lantaarn van den Visscher” (donkerrood), „het Veeren Kleed” (wit en helderroos), en de mooiste van alle „de Sterrenwacht”, een wonderschoon exemplaar, dat den indruk geeft van IJslandsch mos bedekt met ijzel. Al deze soorten mogen hoogstwaarschijnlijk den Europeeschen chrysanthemum liefhebber en kweeker tegenwoordig bekend zijn, doch vergeet hij niet, dat deze bloem en de kweekwijze toch van 't verre Japan kwam en dat nog wel geen volle 25 jaar geleden!

Als een bewijs hoezeer de chrysanthemum in Japan in aanzien staat, mag wel even vermeld worden, dat de hoogste onderscheiding aldaar de „Orde van de Chrysanthème” is.

Voor ik overga tot een kleine beschrijving van Japansche bloemenschikking, wil ik nog iets zeggen over den lotos. Deze bloem behoort tot de waterlelies, de Nelumbium, in waterplassen of moerasachtige plekken groeiende. De Japansche Boedhist treft eene vergelijking met het leven van een deugdzaam man en den lotos wiens bloem zich uit den modderpoel verheft. Zooals bekend is speelt de lotos eene voorname rol in 't Boedhistische geloof. Boedha wordt o.a. staande op een lotos voorgesteld; lotosbloemen van zilver- en goudpapier draagt men grafwaarts; grafsteenen worden vaak geplaatst op een ondersruk, dat eveneens een lotus voorstelt (het onderste boven gekeerd). Dank zij de mystieke en belangrijke rol, die deze bloem in hun geloof en leven speelt, staat de lotos zoo te zeggen apart van de andere bloemen als daar zijn de chrysant, kersebloesem, iris enz., doch niettegenstaande zijne hooge beteekenis gebruikt men de wortels en pit van den lotos toch als voedsel.

In de kunst van bloemen-arrangement is men in Europa meer individueel dan in Japan; in Europa kan men zijn persoonlijke smaak volgen, in Japan echter is dat niet het geval; men is daar bij het schikken der bloemen terdege gebonden aan regels, die meestal heel streng zijn. De Japanners hebben er een speciale kunst, bijna een wetenschap van gemaakt; ze vatten deze bezigheid zoo ernstig op, dat de oorsprong der regels daarvoor zelfs terug te vinden is in de wetten van Confucius. De Japanner schikt zijne bloemen filosofisch met nauwkeurige inachtneming van actieve en passieve principieën der natuur en in overeenstemming met de traditioneele regels der verschillende bloemenscholen. Veel is geschreven over dit onderwerp; een mooi, uitgebreid werk is het geïllustreerde boek van Conder. In 't kort is de hoofdidee deze:

Een „bloemen-compositie” moet bestaan uit drie halmen of sprieten, de langste in het midden, meestal omgebogen; de tweede halm half zoo lang naar den eenen kant, de derde een kwart lengte naar de andere zijde uitstaande. Om de gewenschte buiging der halmen te bekomen, houdt men ze gewoonlijk even boven een komfoortje, of steunt ze met ijzerdraad of iets dergelijks. Lijneffecten en proporties, verkregen door zekere bestudeerde onregelmatigheid, is de voornaamste leidraad van hunne methode; wat wel een vreemd verschijnsel mag genoemd worden is hef feit, dat de Japanners niet veel hechten aan kleurenharmonie. Wat men ook in dit opzicht ten voor- of ten nadeele van hun smaak moge zeggen, stijl hebben zij en theorie eveneens en zelfs een zeer origineele, wat b.v. zeer sterk uitkomt in hunne tuinarchitectuur.

Over dit laatste wenschte ik nog in beknopten vorm iets mede te deelen, om een denkbeeld te geven van hunne werkelijk interessante theorieën hierover en artistieke smaak.

Een tuin zonder bloemen mag als een contradictio in terminus klinken, een feit is het dat vele tuinen in Japan zoo zijn. Het doel van den Japanschen tuinaanlegger is om een meer parkachtig effect te verkrijgen, hetzij dan met of zonder bloemen, al naar gelang van de omstandigheden.

De Japanners leggen zich ook gaarne toe op de kunst van het snoeien; als curiositeit mag genoemd worden het „dwerg-snoeien.” Zoo ziet men soms dennen of ahorns, die wel 50 of 60 jaar oud zijn, niet grooter echter dan een voet, iets wat

volgens Europeesche begrippen van groote wansmaak getuigt. Eveneens is men in Japan zeer bedreven in het verplaatsen van groote, oude boomen en planten. Een oordeelkundige behandeling der wortels gedurende een paar jaar maakt 't mogelijk zelfs reusachtige, zeer oude stammen over te planten.

Een hoogen trap van ontwikkeling heeft de Japanner bereikt in zijne kennis van tuinaanleg. Eeuwen geleden is men reeds begonnen hiervan een studie te maken en voortdurend legt men er zich op toe deze kunst tot hare grootste volmaking te brengen.

Volgens de Japansche idee is de basis van hunne tuincompositie de rots of wel de rotsachtige steen. Ook de bassins, de vele soorten heggen, waaraan telkens een afzonderlijke naam gegeven wordt, niet te vergeten de tuinlantarens, zijn zoo te zeggen onvermijdelijk.

Er bestaan vele scholen en methoden van tuinarchitectuur; volgens de eene school bijv. plant en plaatst men de grootere boomen en heuvels in het voorgedeelte van den tuin, terwijl men verderop kleinere zet, dit alles om een dieper perspectief te verkrijgen en zodoende de tuin grooter te doen schijnen dan hij in werkelijkheid is.

Een andere school verkrijgt hetzelfde effect echter door een tegenovergestelde methode. Volgens deze weet de Japanner n.l. een gedeelte van een vijver zoo handig en artistiek door boomen en struiken te *verbergen*, dat men in de illusie verkeert dat zich bij die bocht daar achter dat struikgewas nog eene uitgestrekte heid water bevindt.

Elke methode, elke stijl heeft een doel, een reden, eene betekenis, en dikwijls zeer diepzinnig. Ze gaan zelfs zoover te beweren, dat een tuin in staat is een abstract denkbeeld te symboliseren, b. v. vrede, reinheid, trouw, ouderdom, waarheid, etc. etc.

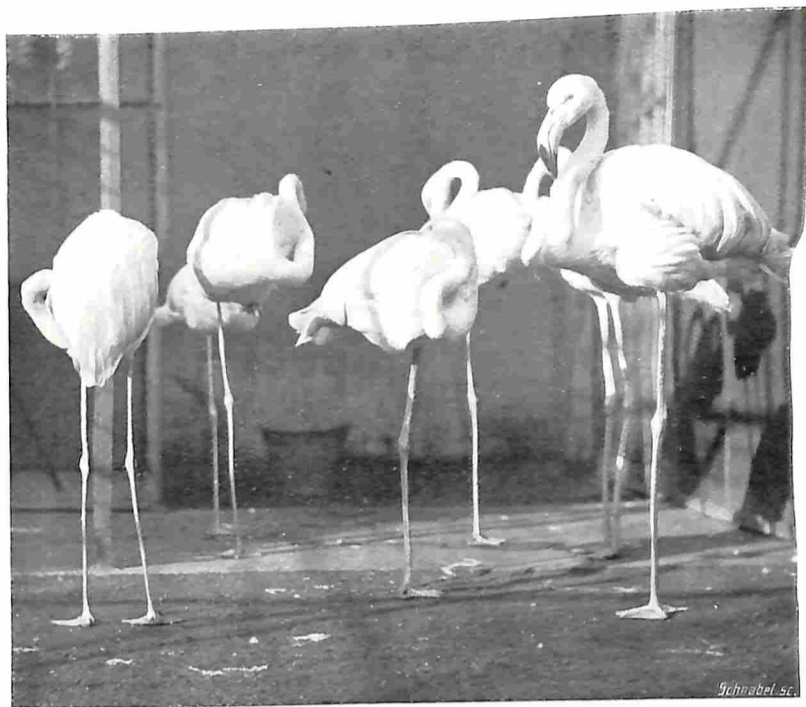
Een aardig, vroolijk gezicht zijn nog de bloemen — meestal irissen of roode lelies — die langs de nokken der daken van boerenwoningen groeien; ze maken op den voorbijganger het effect van allerliefste daktuintjes, Hoe deze ontstaan zijn? Enkele door overbrenging van het zaad door den wind of de talrijke vogels. Anderen planten de bloemen op hun huis met het doel de strooien daken hechter en steviger te maken tegen de invloeden van wind en regen. CLARITA BOSCH.

FLAMINGO'S.

DE flamingo behoort niet tot de Nederlandsche avifauna, en toch zijn er wel enkele malen voorwerpen van in het vrije veld gezien en ook bemachtigd. Doch beslist kan verondersteld worden, dat men hier met ontsnapte gevangenen te doen had. Zelf heb ik eenmaal zoo'n in ons land geschoten exemplaar ontvangen, doch er kon toen ook niet uitgemaakt worden, of het een ontvluchte vogel, dan wel een in het wild levend exemplaar was. Noch Mr. Herman Albarda, noch Mr. R. Baron Snouckaert van Schauburg rekenen een dergelijke vangst tot onze fauna. Alleen Dr. H. J. Calkoen deelt mede, dat eenmaal een exemplaar bij Woensdrecht geschoten moet zijn. Misschien heeft men ook hier met een ontvluchte vogel te doen gehad, welk vermoeden evenwel niet wordt uitgesproken.

Den flamingo, die mij in December 1908 werd toegezonden, of liever, die mij ter determinering aangeboden werd, was geschoten bij Friesland en het dier was in uitstekende conditie. Het werd opgezonden naar het Rijks-Museum voor Natuurlijke Historie, te Leiden. De heer Dr. E. D. van Oort, Directeur van het vogelkundig gedeelte aan genoemd Museum, was het wel met mij eens, dat de vogel uit zijn gevangenschap ontvlucht kon zijn. „Echter”, zoo schreef Dr. van Oort, „bestaat er eenige mogelijkheid, dat het wezenlijk een wild voorwerp is. Gaarne verneem ik van u nog nadere bijzonderheden omtrent het dier, nl. of het alleen was, of zich in gezelschap van anderen bevond — of het reeds eenigen tijd waargenomen was — waar en wanneer het precies geschoten werd — of het schuw was, enz. Het beest was zeer goed in conditie en vertoonde absoluut geen sporen van gevangenschap. Ik heb het als curiositeit laten opzetten, enz.” Reeds vóór ik dit schrijven van Dr. E. D. van Oort ontving, waren nadere bijzonderheden omtrent den geschoten flamingo gevraagd.

De jager meldde niet, of hij den flamingo ook nog op andere plaatsen gezien had, dan wel, of de vogel ook nog door andere personen opgemerkt was. De zaak vereischte dus nader onderzoek. De flamingo's toch leven niet zoo ver van hier, dat zich nimmer een voorwerp als verdwaald in ons land zou kunnen vertoonen. Misschien zouden we dan deze vogelsoort

FLAMINGO'S IN RUST.

als een nieuwe aan de Nederlandsche avifauna kunnen toevoegen.

Uit de gehouden correspondentie, als anderszins, bleek, dat Mr. R. Baron Snouckaert van Schauburg reeds in 1906 een onderzoek ingesteld had omtrent een flamingo, die herhaaldelijk aan de Friesche kust waargenomen werd. Ook toen werd verondersteld, dat de vogel een trekker uit het Zuidoosten kon zijn. Baron Snouckaert vermeldt daaromtrent: „Ik heb een onderzoek ingesteld door middel van het Engelsche blad: „The Field”.

Het is toch bekend, dat op vele groote buitengoederen in Engeland en in Ierland tal van vreemde vogels in halve gevangenschap gehouden worden, in menigte o.a. te Woburn, waar ik tijdens het Ornithologisch Congres van 1905 een bezoek bracht. Die vogels worden niet geleewiekt, zooals in gewone dierentuinen, maar slechts gekortwiekt bij hun aankomst, zoodat zij, wanneer na den rui de vederen der vleugels aangegroeid zijn, weer ge-woon kunnen vliegen, van welk vermogen in vele gevallen gebruik wordt gemaakt. Zulke ontvluchte vogels worden dan ver, zeer ver van de plek hunner voormalige gevangenschap waargenomen en soms geschoten en geven tot heel wat geschrift en veronderstellingen aanleiding. Dat ze geen uiterlijke kenteekenen vertoonen van in gevangenschap staat te zijn geweest, ligt voor de hand. In de bedoelde parken toch leven zij niet in enge ruimten als in de gewone dierentuinen, maar op uitgestrekte grasvlakten, grenzende aan vijvers, die de grootte hebben van een klein meer, zoodat ze zich geheel vrij kunnen bewegen en van vuil worden geen sprake is. Hebben ze één rui doorgemaakt, dan hebben ze volkomen het reine gevederte van in geheel wilden staat verkeerende dieren. De uitslag van mijn bovengemeld onderzoek was geheel, zooals ik verwachtte. Ik ontving een brief van een Iersche dame, bezitster van een groot park in het Noordoosten van het „groene eiland”, mij meldende, dat haar een flamingo was ontvlucht, die in Oostelijke richting over zee was

FLAMINGO'S IN EEN PARK.

verdwenen. Tegelijkertijd waren er elders nog een paar ontsnapt, en zoo laat het zich gemakkelijk uitleggen, dat op de Oostkust van Engeland en in Friesland destijds flamingo's werden gezien".

Op dezelfde wijze zijn ook wel Canadaganzen, Purperkoeten en andere species bij ons waargenomen, die niet in onze fauna thuisbehooren.

Gelijkertijd met de mededeelingen omtrent het onderzoek van in ons land voorkomende flamingo's, verscheen in het „Ornithologisch Jahrbuch" (Hallein, December 1908) een studie over de verdwaling van den Flamingo (*Phoenicopterus roseus* Pall, of *Phoenicopterus antiquorum* Temm.) Deze studie is van de hand van den in wetenschappelijken kring welbekenden heer H. Johansen, conservator aan het Zoölogisch Museum der Keizerlijke Universiteit te Tomsk, zooals Baron Snouckaert mededeelt, die hieromtrent verder zegt: „Het betrof hier niet één enkel exemplaar, maar een groot getal der bedoelde vogels. In October 1907 werden namelijk in verscheidene streken van West- en Midden-Siberië (de gouvernementen Semipalatinsk, Tomsk en Jenisseisk) na en gedurende zware sneeuwstormen uit het zuidwesten, geheele troepen flamingo's, soms 20 à 30 stuks, ouden en jongen bijeen gezien en gedeeltelijk buitgemaakt.

Vanwaar kwamen deze vogels in die koude, voor hen ongeschikte, streken, nog wel met bar winterweer?

Het was bekend, dat de hier bedoelde flamingosoort broedt in de zich in noordelijk en noordoostelijk van het Aralmeer uitstreckende Kirghisensteppe, op ongeveer 40° N.B. In den zomer van 1906 werd door Johansen, die voor zoölogische doeleinden naar die steppe gezonden was, een vrij talrijke broedkolonie ontdekt aan den zuidelijken oever van het zoutmeer Dengis, dat op den 50^{en} breedtegraad (ongeveer op de hoogte van Frankfort a/M.) ligt. Dit is de noordelijkste, tot dusverre bekende plek, waar de flamingo zich voortplant.

En het is zeer waarschijnlijk, dat het vogels uit deze kolonie zijn, die in 1907 in het koude Siberië zijn verongelukt. Aannemelijk schijnt het vermoeden van den schrijver, dat de zaak samenhangt met de hevige aardbeving, die ten tijde van de verdwaling een groot gebied van Azië teisterde en waardoor o.a. de stad Karatag in Bokhara vernield werd; misschien zijn de vogels, destijds op weg naar hun winterkwartieren, voor de aardbeving vluchtende, door een stormwind uit het zuidwesten gegrepen en zodoende in een verkeerde richting geworpen, wat hun ondergang in de sneeuw en het ijs van Siberië tengevolge had. Het Siberische geval laat zich dus op natuurlijke wijze uitleggen".

In onze dierentuinen kan men flamingo's in gevangenschap vinden, en op het eerste zien zal men ze eerder tot de stap dan tot de zwemvogels rekenen, daar ze zeer lange pooten hebben, die bij volwassen exemplaren wel $\frac{3}{4}$ M. meten. Aan de zwemvliezen ziet men evenwel dadelijk, dat de flamingo ook zwemvogel is. De romp van den vogel is niet groot, maar door den zeer langen hals, die dikwijls S-vormig gedragen wordt en door de hooge pooten maakt zoo'n dier een heele vertooring. Bij gestreken hals is de snavelpunt bijna 2 M. van de teenen verwijderd.

Eigenaardig is bij den flamingo de bek, die in het midden plotseling naar beneden buigt, en dus gebroken schijnt te zijn. Overigens is hij stevig en zwaar. De bovenkaak is smal en plat aan het voorste gedeelte. De onderkaak draagt aan de randen kleine hoornplaatjes. Deze wonderlijke snavelvorm past evenwel aan bij de levenswijze van het dier, dat zich gedurig in ondiep water ophoudt, om zich te voeden met algen, kleine plantendeelen en ook wel met dierlijk voedsel. Moeilijk zou het voor den vogel zijn, daarbij den snavel te houden in den stand, zooals b.v. ganzen en eenden en bijna alle andere vogels dit doen, met de punt naar voren. De flamingo evenwel buigt hierbij den langen hals binnenwaarts, zoo dat de kop omgebogen wordt en de bovenkaak naar beneden wijst. De scherpe snavelbocht laat hierbij goed haar beteekenis zien, en met gemak slobbert aldus de vogel in het nat. De oogen kunnen hierbij minder goede diensten verrichten, doch de tastzin van de tong geeft hiervoor veel vergoeding. De tongen der flamingo's vorm-

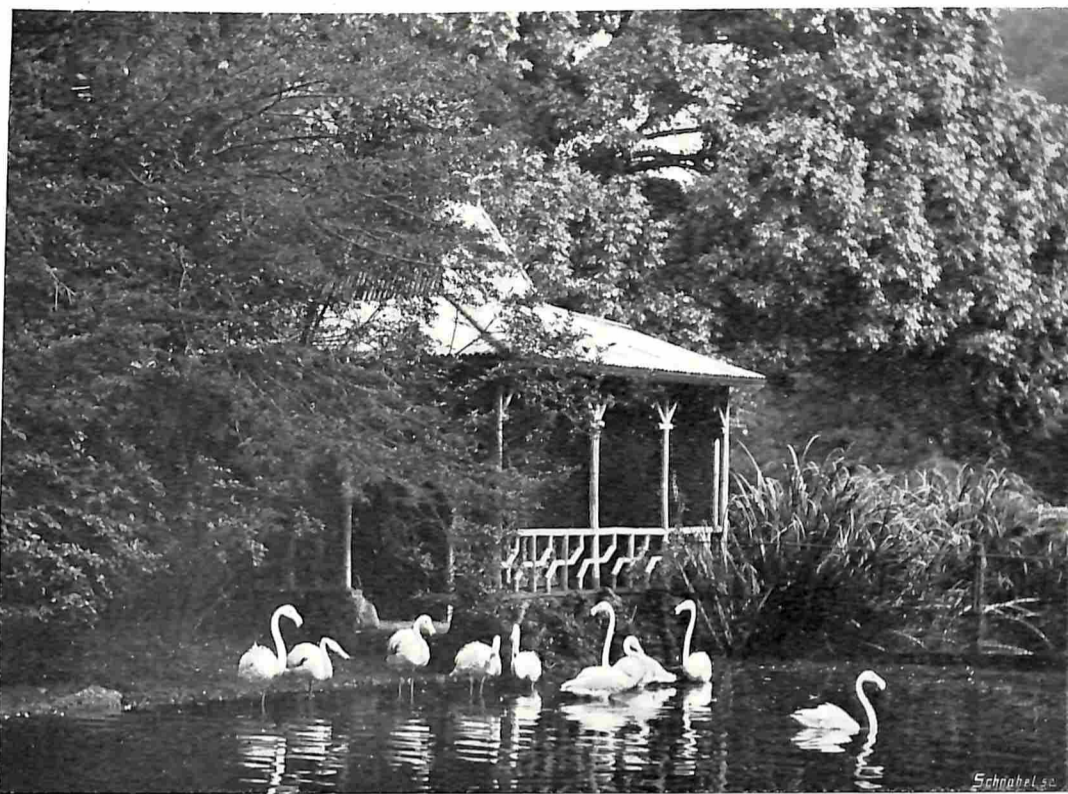

Foto Dr. J. Buttiköfer.

HET FLAMINGOHUISJE IN DE ROTTERDAMSCHER DIERGAARDE.

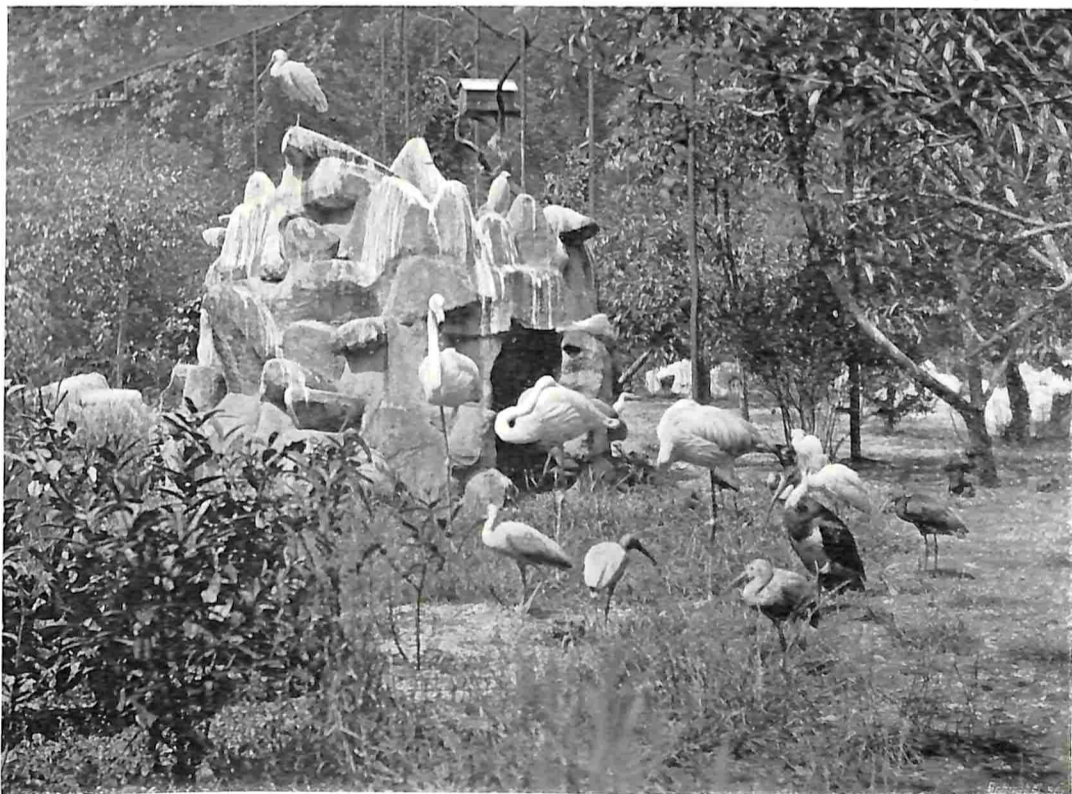
den weleer bij de oude Romeinen een bijzondere lekkernij. Ook het overige vleesch werd toen wel gegeten.

Er zijn nog verschillende soorten flamingo's. De meest bekende is die, welke ook in het Zuiden van Europa aangetroffen wordt, en die aangeduid wordt met de bovengenoemde wetenschappelijke benamingen. Hij heeft een rozenroode kleur, doch de voorste slagpennen zijn zwart. Van het nest wordt gezegd, dat het kegelvormig is, en dat de vogel zeer ijverig broedt aan de plaatsen, waar hij gewoonlijk leeft, dat is in Afrika aan de noordkust, aan de Caspische Zee en in Oost-Indië. Meermalen ook wordt in die streken de flamingo tam gemaakt, en hij is dan een huisvogel, die zich met het overige pluimvee wel te verstaan weet.

Nog komen voor de roode flamingo (*Phoenicopterus ruber*), de soort, die aangeduid wordt als *Phoenicopterus ignipalliatu*s, en de kleine flamingo (*Phoenicopterus minor*). Is de laatste meer een bewoner van het Kaapland, de beide voorlaatste soorten behooren meer in Amerika thuis.

Het kan zeker nuttig geacht worden acht te geven op zeldzaam voorkomende vogels in onze streken, en wenschelijk is het, dat ieder opgave doet van buitengewone waarnemingen of vangsten. Op vogelkundig gebied valt steeds veel te onderzoeken en waar te nemen, en toch komt er meer opmerkenwaardigs in ons land voor, dan wel vermoed wordt. Door de onwetendheid van vele jagers en poeliers gaat nog menige curiositeit verloren, want niet iedere bijzonderheid is zoo opvallend als de flamingo.

J. DAALDER DZ.

FLAMINGO'S IN GEMENGD GEZELSCHAP.

DE BROMO.

OP MEERDAGSCHE OEFENING.

LANG duurde de strijd, welke de steeds machtiger wordende Moslemin voerden tegen het rijk van Madjopahit, en waarvan heden nog de meest fantastische wonderverhalen onder de Javaansche bevolking voortleven; doch eindelijk, na een zevendaagschen slag werd de overwinning behaald. De vluchtende legerscharen werden omsingeld, moesten zich overgeven en de hoofdstad Madjopahit werd bestormd, waarbij de vorst met zijn getrouwen om het leven kwam 1478 na Chr.

„Met den val van de beroemde hoofdstad was de zege van den Islam volkomen. De gevluchte aanhangers van het Hindoeïsme verzamelden zich te Halang, doch moesten weldra naar het oosten wijken, waar het eiland Bali hun eene uitstekende schuilplaats bood.

„Een der aanvoerders, Kjai Dodop Poetik week, volgens de overlevering, met zijne schaar uit naar het woeste Tenggergebergte, dat toen nog geen spoor van vukanisme toonde en smeekte den god Bromo om hulp tegen de vreemde indringers, terwijl hij Hem tevens bad om hem met een vijf en twintigtal zonen te zegenen, die hij aan den dienst der godheid zou wijden.

„Deze verhoorde het gebed van den vromen man, de vervolgingen der Mohamedanen hielden op en weldra sloten zich verscheidene vluchtelingen uit Malang's hoogvlakte bij hen aan, vormden nederzettingen tegen de hellingen van het Tenggergebergte en leefden daar in eendracht en vrede. Uit dankbaarheid verleenden de Tenggerezen den berg, waaromheen zij zich gevestigd hadden den naam „Bromo, waarop de top zich opende en de godheid zich voortaan door donder, bliksem en vuur met zijne aanhangers onderhield”.

Ziedaar de sage over het ontstaan van dezen grooten en prachtige vulkaan. Nog heden onderscheiden de Tenggerezen zich door hunne eerediensten van de Mohammedaansche bevolking, terwijl ook hun huizenbouw anders is dan van de overige Javaansche bevolking.

Hoe verheugd gevoelde ik me, toen we een tocht naar den Bromo, dezen grootsten aller nog werkende kraters der wereld, met zijne beroemde Zandzee, zouden maken.

* * *
Terwijl we eenige minuten in de dessa karang Djoemba rustten, zag ik in een woning, waar ik enkele klappers hoopte te verschalken, om mijn dorst te lesschen, de geheele familie met vrienden en kennissen om den rijk voorzienen disch geschaard.

Op den aarden vloer was een mat uitgespreid, vol spijzen en dranken, waaromheen allen gehurkt zaten en zich te goed deden,

alsof ze een geheele week niet gegeten hadden. In een hoek, op eenen grooten stoel, zat een seirlijk en bont gekleede inlandsche knaap, de armen, beenen en het ten deele ontbloote hovenlijf met borih (gele zalf) besmeerd. Het was een besnijdensfeest. — Bij rijke en aanzienlijke inlanders duurt dit feest soms drie of meer dagen, terwijl gamelang of ronzebons en dansmeiden zich doen hooren en wajangvoorstellingen gegeven worden. Over 't algemeen toch houdt de inlander, hoe arm ook, veel van feestvieren. Op de uitnodiging van den gastheer of de toewan sobat niet wilde toetasten, nam ik eenige korreltjes rijst tusschen duim en vinger, dronk een teugje zwarte koffie, en na een geldstukje te hebben neergelegd, verliet ik de gastvrije woning. De adat toch wil, dat men eene uitnodiging niet weigert.

Na in Pontje Koesoewa eenige dagen oefeningen gehouden te hebben, vervolgden we onze tocht langs den aan afwisseling en natuurschoon zoo rijken weg naar het kleine Ngadas, ongeveer een twaalfhonderd meter hooger gelegen (2133 M.).

Gaat de weg eerst met enorme kronkelingen, nu eens stijgend, dan weer dalend, door een heerlijk loofwoud over de vriendelijk kabbelende Kali Amproeng, naar de dessa Besoeki, hier buigt hij zich naar het oosten en begint eene voortdurende klimming. Voorbij de langgerekte dessa Goeboeg Klakah, waar men nog een fraai uitzicht over de vlakte en het gebergte aan de andere zijde hiervan geniet, verandert hij in een paardenpad en voert door oude koffietuinen, welke u doen denken aan onze Hollandsche kreupelbosschen. We kwamen nu in het meest woeste hooggebergte; over smalle bergruggen, waar men hier en daar nauwelijks met z'n tweeën naast elkaar kan loopen, langs reusachtige valleien en steile, diepe kloven, alles begroeid met oerwouden, reusachtige varens en lianen. Eene prachtige verscheidenheid van kleuren, geel, allerlei nuances van groen, bruin en rood.

Aan de rechterhand de toppen van de Batoe Petjah, Bloeboe, Ajeg-Ajeg, Koekoesan en hier en daar de Smeroe, wiens kale van deze zijde gezien tulbandvormige top zich prachtig afteekent tegen den helblauwen hemel en voortdurend zijn statige rookzuil omhoog zendt. Men weet niet, wat meer te bewonderen valt, de grillig gevormde, met een keur van lianen omslingerde boomen en planten, soms ook met een ragfijn kantwerk bedekt, dan wel het woeste en trotsche gezicht in en over de ravijnen.

Ik gevoelde me beklemd en tevens zoo aangetrokken, zoo vol vreemde bewondering, door hetgeen ik zag, dat ik er mij moeilijk aan ontrukken kon.

Maar de tocht was zwaar en ik moet eerlijk bekennen, dat ik een goddank mompelde, toen, het gebergte steeds kaler wordende, ons een blik gunde op de kleine dessa Ngadas, welke als een arendsnest tegen den kalen buitenrand van de zandzee hing. Als een wenteltrap toch was hier en daar het pad in de rotsen uitgehouwen.

Ngadas! Ik zie me nog, gehuld in een jaegerborstrok, als in eenen Hollandschen winter, zitten koudkleumen in de ruime, doch meer dan vuile pendopo van den Petinggi, nog bovendien met een onfrisch gevoel, door het niet behoorlijk zich kunnen wasschen. We moesten n.l. met ons tweeën genoeg hebben aan een half petroleumblik water, om onze bestoven en warme lichamen te reinigen.

Bij onze aankomst in de woning van het dorpshoofd stond een schotel zoutlooze aardappelen, zonder saus of iets op een meer dan vuil en gescheurd tafellaken, dat in tempo doeloe waarschijnlijk wit was geweest, klaar, eene attentie, die zeker de prijzen viel, doch onze eetlust wel een weinig deed overgaan.

Gelukkig kwam onze gastheer met eenige goede pisangs aandragen, waarmede wij onzen eersten honger stilden, tot de jongens, die reeds te voren het noodige hadden ingekocht, ons van een beteren maaltijd en een warm kop thee voorzagen.

Daar water hier slechts met veel moeite te verkrijgen is, schijnt de bevolking zich niet veel van zindelijkheid aan te trekken, en moesten mij maar zien, ons op een of andere wijze te baden.

Wat de voeding betreft, daar rijst aangevoerd moest worden, was ze peperduur, wat onzen Inlandschen fuseliers zeer ten nadeele kwam, die hun maal nu ook met aardappelen en ikan kambing (geitevleesch) moesten doen. De bevolking voedt zich dan ook met deze aardvrucht en met uien en kool, in groote hoeveelheden tegen de berghellingen geplant.

Den volgenden morgen om half zeven verlieten we Ngada. Op eene hoogte van 2473 M. gekomen, daalden we, langs den N. rand der Ider-Ider in de groote kom af en bereikten een half uurtje alter den vlakken bodem. Was dat nu de Zandzee, waarvan ik zooveel had gehoord en gelezen?

Schreven niet Veth, Junghuhn en anderen van een donker grijze woestijn, van wervelwinden, fata morgana, enz. enz.?

Wèl was het een bijzonder eigenaardige aanblik, die lange vlakke, aan den eenen kant met bijna loodrechte wanden, van eene 300 M. hoogte, begroeid met tjimara's, gras en onkruid, dan wel kale, geelachtig bruine rotsgesteenten vertoonend, doch aan de andere zijde een minder steile bergrug, evenals het dal zelf met alang alang begroeid, waarvan men den indruk krijgt alsof ze aangeplant is.

Geduld slechts, na bijna een uur het voetpad gevolgd te hebben, steeds met de steile Poendak Lemba 2627 M. voor ons, die toch zoo dicht bij scheen, moesten we naar het noorden ombuigen om den Kembang heen en — ziedaar de beroemde Dasar of Zandzee, en de Bromokrater in zicht.

Ja, bovengenoemde schrijvers hadden gelijk. De aanblik was woest, dor en grootsch.

De bodem van dit reuzendal is bedekt met eene grauwegeel, glinsterende zandsoort. De natuur schijnt woest, dood, uitgestorven. Een eeuwige rust ligt over het geweldige, in zijnen eenvoud diep aangrijpend beeld.

Geen plantje, niets is er te zien. Het geheel is omlijst door donkere bergwanden, slechts op sommige plaatsen begroeid met dennen (tjimarrah's) en andere, meest alpische plantensoorten.

Doch, geven we, een klein overzicht van de Zandzee.

De Zandzee of Dasar (= bodem) is nagenoeg horizontaal en heeft eene doorsnede van ongeveer 1½ uur gaans. Een viertal uitbarstingskegels verheffen zich midden uit den bodem. Hiervan is alleen de

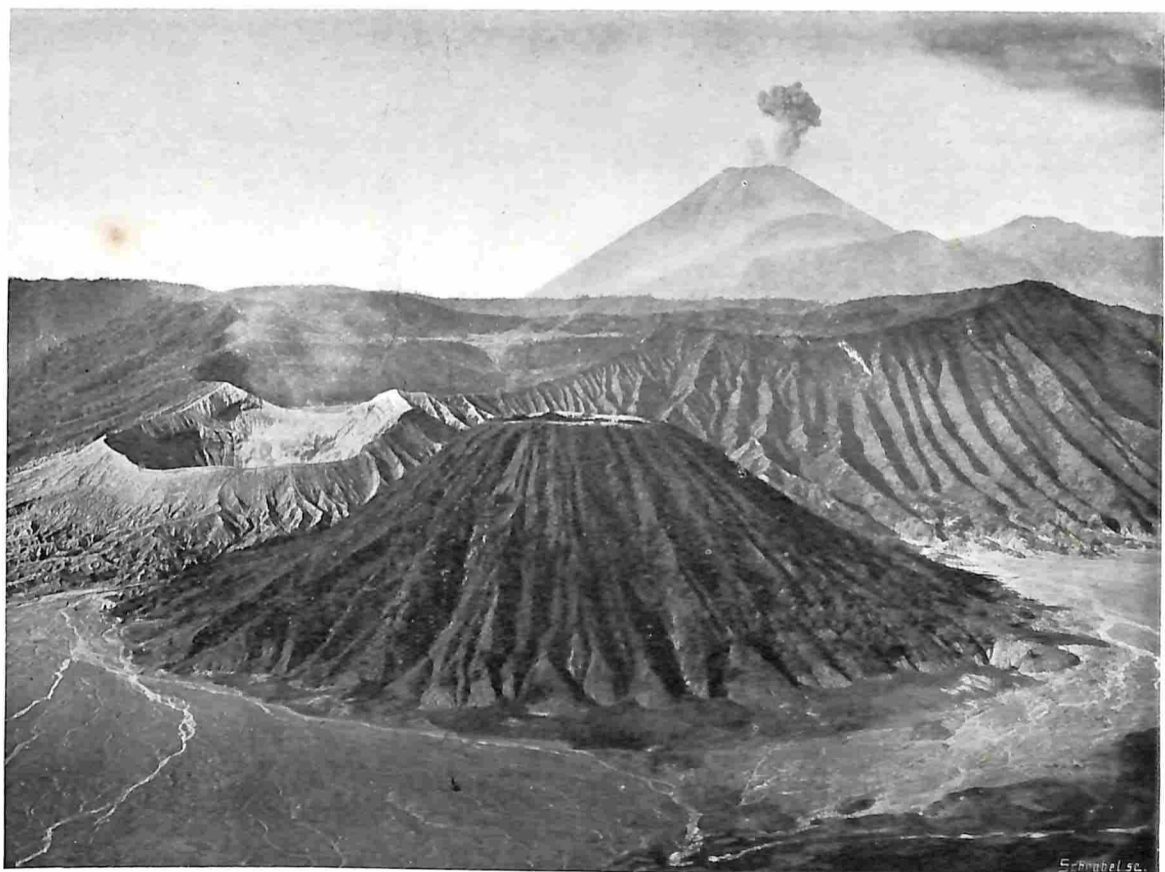

DE BROMO-KRATER.

Bromokrater nog werkend. De drie andere, waarvan de beide zuidelijkste één geheel vormen, zijn geheel begroeid. Een fraai gezicht vormt de tulband vormige, regelmatig geribde Batok.

Over zand en lavalagen, welke als dunne schiffers over elkaar liggen, komen we aan den voet van den Bromokrater, woest en dor, lichtgrijs met bruinen weerschijn. Zoo gaat men naar boven, langs een, in de lava uitgehouwen pad. Nog loopt er een smal voetpad meer steil naar boven, van ouderen datum. Reeds spoedig is de kraterrand bereikt en ziet men in den diepen vuuroven, lichtgrijs gekleurd door de uitgeworpen asch.

Na een rust aan den voet van den krater, gingen we, om den Batoek heen, den steilen Moengalpas op, wat wel het vermoeiendste gedeelte van den geheelen tocht mag worden genoemd. Onze Kromo's waren wat blij, toen de top werd bereikt. Steeds op en neer, nu eens door heerlijke loofwouden, dan weer door prachtige tjimarabosschen, marcheerden we naar Tosari. Nauwelijks hadden we echter den woudrand bereikt, of we kwamen weer geheel in de wolken. Spoedig echter hadden we deze boven ons, en nu ontrolde zich voor onze oogen een uitgestrekt vergezicht. Groote met Europeesche groenten bebouwde valleien en ruggen, met hier en daar een schilderachtig gelegen dorp schitterend in de helle tropische middagzon. Eene groote verscheidenheid kleurrijke bloemen, waaronder orchideeën en de in Holland zoo bekende Oost-indische kers, deden ons, arme Soera-

DE BROMO, OP DEN ACHTERGROND DE ROOKENDE SMEROE.

baianen weer eens het hart ophalen. Het dorp ligt op een der voornaamste ribben van het Tenggergebergte, welke straalsgewijze van den reuzenkrater uitgaan. Ziet men om zich heen, dan kijkt men in diepten tot op eenige honderden meters lager gelegen, terwijl elke rib in den omtrek een groot aantal heuvels vormt, zoodat men meent een groot, dalend heuvelland voor zich te hebben.

De prachtige en merkwaardige uitstapjes, die men kan maken, het frissche en gezonde klimaat, de eenig mooie natuur, dat alles maakt, dat men er de beslommeringen der wereld vergeet en men geniet, zooals op weinig andere plaatsen.

W. VAN KREGTEN.

ZEGGEGRAS.

IN moerassen, op drassigen grond, in zure weiden, langs slooten, vijvers en vaarten, daar is de groeiplaats van de zeggegrassen. De boer mag ze niet en — es hat seine Gründe! Want niet alleen wijst het voorkomen van zeggesoorten op een slechten, verzuurden bodem, waarop geen fatsoenlijke grassoort meer groeien wil, maar ze hebben ook een geringe voedingswaarde en worden door hun snijdende bladranden gevaarlijk voor het vee, wanneer dit, door honger gedwongen, deze planten als voedsel gebruikt. De dieren toch hebben alle kans een maagontsteking te krijgen, die maar al te vaak met den dood eindigt. Geen wonder dus, dat de boer de Carexsoorten niet maglijden!

Voor een buitenstaander echter hebben deze planten veel aantrekkelijks. In de eerste plaats door hun eigenaardigen groei. Immers sommige soorten, waaronder vooral de *blauwe* en de *stijve zegge* (*Carex paniculata* en *stricta*), wassen op tot dikke, groote pollen, *belten* of *bulten* genaamd, die als reuzeragebollen uit het slijk opsteken en zóó stevig, kunnen worden, dat zij een mensch kunnen dragen. En welk een eigenaardig effect deze woeste graspruiken onder gunstige omstandigheden soms maken laat de illustratie uitstekend zien. Het troosteloze van den kalen, besneeuwden waterkant met zijn gele, verdroogde rietstengels en kale, bladerlooze wilgentakken en het wilde, ruwe van den zeggepol op den voorgrond, vormen tezamen een winter tafreeltje, zooals ieder er in onze lage landen te kust en te keur kan vinden, maar waarvan men de ware schoonheid slechts beseft, als men er eens door een mooie teekening of afbeelding op gewezen wordt. In Mei of Juni bloeien de meeste zeggesoorten met zwartachtige of bruine aren, van hoogst eenvoudig opgebouwde bloempjes; het zijn dan inderdaad prachtige planten, zeer stijlvol geconstrueerd, en waarvan ik stellig verwacht, dat ze eenmaal hun verschijning in de bloemenwinkels zullen maken en dan even populair zullen worden als de wilgenkatjes.

Ten slotte vermelden wij nog even, dat er in ons land met zijn vele poelen en moerassen tal van Carexsoorten voorkomen, wel een 45-tal, die uiterst lastig te onderscheiden zijn en een waren casse-tête vormen voor beginnende floristen. Het beste is, zich eerst op de determinatie der ware grassen toe te leggen en slechts als men hiervan goed op de hoogte is, tot het moeilijke geslacht *Carex* over te stappen.

L. DORSMAN CZ.

TWEE LIEDJES.

I.

Wat is het schoon, het woord, dat lacht,
dat dichter-echt, en onverwacht,
mij volgen naar zijn maten doet,
hoe snel de dans ook henenspoedt.

Wanneer ik in den avond sta,
en sla de ontelbre sterren ga,
en zie 't geschitter en geglans,
leef ik niet mee dan met hun dans?

Wanneer ik door den morgen treed,
verdriet om dit of dat vergeet,
't zijn velden hier en in 't verschiet,
verneem ik dan geen leeuwrikslied?

Wanneer ik lig op goudgeel mos
in 't geurig, groene lentebosch,
ben ik dan niet een deel van al
dat levenwekkend woudgeschal?

Wanneer ik volg de molenbeek
tot waar zij komt in vlakker streek,
gaat dan niet zingend door mijn ziel
het plompen van het waterwiel?

Ik houd van sterren, hel en rein,
van zilver-zachte maneschijn,
van leeuwrikslied en velden geel,
van lentebosch en windgespeel,

Van beekgemurmelt en het lomp
neerploffend, doffe wiel-geplomp,
van alles, dat iets schoons mij zegt,
mij onverwacht, en dichter-echt.

II.

Zwaluwzwermen rond den toren —
pijsnel op en pijsnel neer;
'k vraag mij: zag ik ooit te voren
zulk gedwarrel, weg en weer?

O dat luchtig, vluchtig zwiepen
van die vlerken in de lucht, —
hoort dat piepen, stemmen riepen;
rings in 't ronde gaat de vlucht.

Telkens weder moet ik kijken
naar dat zwermen torenhoog,
hooger nog in 't avondprijken
van rood-gouden hemelboog.

Piepen doen ze, zwenken, zwieren,
vleugelvast en dat alleen —
wiekgezwiep en stemmen-gieren
zingt door de avondstilte heen.

JOANNES REDDINGIUS.

EEN VERDORDE POL ZEGGEGRAS.